

การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน
DEVELOPMENT OF PEOPLE'S PARTICIPATION MODEL IN
CONSERVATION AND MANAGEMENT OF COMMUNITY FORESTS

¹ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุลและ ²พระสมุห์อุทัย อุทยเมธี
¹Theeratas Rojkitjakul and ²PhrasamuUthai Uthayamethee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan Buddhist College, Thailand

¹theeratas18@gmail.com, ²uthayamethee@gmail.com

Received September 10,2020; Revised November 2, 2020; Accepted December 24,2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านและ 3) เพื่อพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 205 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ในภาพรวมจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ด้านที่มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 2) กระบวนการ

สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชน ซึ่งมีรายขั้นตอน 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน (2)ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชนในพื้นที่ (3) คณะผู้วิจัยดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนและ (4) ผู้เข้าร่วม กระบวนการแสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็น 3) การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมคิด ร่วมร่าง ธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนาร่วมกัน ของประชาชนในชุมชน มีเนื้อหาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่า ในชุมชน ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ร่วมกัน และ 4) การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการ ป่าชุมชน ของชุมชน ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามการวิจัย ซึ่งผลการวิจัย ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและคณะกรรมการประจำหมู่บ้านเห็นชอบให้มีการ บังคับใช้ธรรมนูญศีลธรรมฉบับดังกล่าว

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ; การมีส่วนร่วม; การอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน

Abstract

The objectives of this research were: 1) To study the problems and obstructions of people's participation in community forest conservation and management in the Wang Mo village, Boh subdistrict, Muang district, Nan province; 2) To study the process of building people's participation in community forest conservation and management in the Wang Mo village, Boh subdistrict, Muang district, Nan province; 3) To develop the model of people's participation in community forest conservation and management in the Wang Mo village, Boh subdistrict, Muang district, Nan province. The methodology in this research was a mixed method including qualitative research, quantitative research and participatory action research as the focused method. The descriptive analysis was done. The questionnaires were used to collect data from sampling groups with the sample size of 205. Descriptive statistics used in the data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. Findings of this research were as followings: 1) In problems and obstructions of people's participation in the community forest conservation and management in Ban Wang Mo community from the overall quantitative data collected

from questionnaires, the highest problems and obstructions were the participation in implementation and the lowest ones were the participation in receiving the benefit. 2) In the process of building people's participation in the community forest conservation and management, the researchers had held the focus group discussion with the village committee and the villagers in 4 steps including: (1) designing the process of building people's participation in the community forest conservation and management; (2) organizing the focus group discussion with the village committee, the Christian leader, the Buddhist leader and the residents; (3) providing knowledge on the community forest conservation and management; and (4) expressing opinions and comments of the participants. 3) The development of community forest conservation model in Ban Wang Mo community was well-cooperated from the community leader, the religion leaders, and the people living in the community. The focus group discussion was organized to commonly draft the ethical standard on the community forest conservation and management. The draft was the model developed by people in the community. The content of the draft was to support the participation in the community forest conservation and management including decision making, implementation, common benefit and evaluation. 4) The evaluation of the drafted ethical standard for community forest conservation and management was implemented through data collected from questionnaires. The research results found that the people's agreement was at high level. The village committee, thus, approved to enforce the ethical standard.

Keywords: Model Development; Participation; Conservation and Management of Community Forests

บทนำ

ป่าไม้มีคุณประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการทำให้วัฏจักรของน้ำสมบูรณ์ การช่วยอนุรักษ์ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การช่วยปรับสภาพบรรยากาศให้ดำรงความสมดุลและอื่นๆ ดังนั้น การทำลายป่าไม้หรือการทำให้ไม้มีความเสื่อมโทรมจะส่งผลต่อความเป็นอยู่และสภาวะการดำรงชีวิตทั้งของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืชและสัตว์ก็将会เกิดการเปลี่ยนแปลงและโดยธรรมชาติของป่าไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินั้น ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ดังนั้นการอนุรักษ์ป่าไม้จึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ที่ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมกันประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-พ.ศ.2564 ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานาทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขใน

สังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2559) โดยมีเป้าหมายหนึ่งคือการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ นอกจากนี้ยังมีแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองป้องกันรักษา พื้นที่ป่าไม้และเขตอนุรักษ์ โดยอนุรักษ์พื้นที่เปราะบางที่มีความสำคัญเชิงนิเวศสร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่า วางระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำและการใช้สารเคมี ส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์และป้องกันการบุกรุก ส่งเสริมหลักการชุมชนอยู่ร่วมกับป่า ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก

บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกคลื่นชันเกิน 30 องศาส่วนลูกคลื่นลอนตามลุ่มแม่น้ำน่านเป็นที่ราบแคบระหว่างลุ่มแม่น้ำน่านเป็นแนวยาวตามลำน้ำน่าน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร อาศัยแม่น้ำน่านและป่าชุมชนเป็นป่าต้นน้ำใช้สำหรับอุปโภคและบริโภค ประชาชนบ้านวังหมอ มีการนับถือศาสนาอยู่ 2 ศาสนาคือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่ละศาสนามีผู้นำศาสนาอยู่ในหมู่บ้าน มีทั้งวัด และโบสถ์คริสต์ ไม่เคยมีความแตกแยกเรื่องของศาสนา พื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยของบ้านวังหมอพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ น้ำยาว-น้ำสวด (ซึ่งประกาศทับที่ทำกินของประชาชนบ้านวังหมอเมื่อปี พ.ศ.2527) บ้านวังหมอเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ มีการอนุรักษ์ป่าในชุมชนอยู่หลายชนิด คือ ป่าชุมชน ป่าไม้ใช้สอย ป่าต้นน้ำ ชุมชนบ้านวังหมอประชาชนในหมู่บ้านและผู้นำหมู่บ้านมีความเข้มแข็งใน การออกกฎระเบียบที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าและรับผิดชอบหากมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อระเบียบที่ชุมชนได้แต่งตั้งขึ้นเป็นระเบียบร่วมกันและจากที่บ้านวังหมอมีแม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่านจึงมีการอนุรักษ์ปลาน้ำจืดหลายสายพันธุ์ และได้ประกาศเป็นอุทยานมัจฉาเฉลิมพระเกียรติ ประชาชนในบ้านวังหมอได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และสร้างรายได้ให้กับประชาชนเนื่องจากประชาชนสามารถหาหน่อไม้ ผักต่างๆและเห็ด ตามฤดูกาลมาขายยังตลาดชุมชนบ้านวังหมอ (ซึ่งเป็นตลาดริมทางถนนสายหลัก สาย 1080) แต่ชุมชนบ้านวังหมอยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่ดินทำกิน เพราะว่าที่ดินทำกินของประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ในการถือครอง ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาพื้นที่ทำกินได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากไม่มั่นใจและจากที่ไม่ม่เอกสารสิทธิ์ซึ่งทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เกิดความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินจึงทำให้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนบ้านวังหมอ ต้องร่วมมือกับภาครัฐ และเอกชนเพื่อหาภาคีความร่วมมือของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

จากเหตุผลดังกล่าว คณะวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง“การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน”เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) เป็นสำคัญ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดตามขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ ประชาชนผู้มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน จำนวน 469 คน จากจำนวน 205 หลังคาเรือน ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงหลังคาเรือนละ 1 ฉบับ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนจาก กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำศาสนาในชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่หรือมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง และ กลุ่มตัวแทนภาคประชาสังคมที่มีบทบาทต่อการจัดการป่าชุมชน จำนวน 22 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยคณะวิจัยมุ่งศึกษาปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน บ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้ซึ่งรูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนดังกล่าว โดยมีปัจจัยนำเข้า คือ ความรู้ระบบนิเวศวิทยา หลักพุทธธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกระบวนการ ได้แก่ การบวชป่า การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติ การให้ความรู้และการใช้หลัก

เบญจศีลและหลักไตรสิกขา มีปัจจัยนำออก ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) เป็นการผสมระหว่างการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยในด้านเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สถานะ การปฏิบัติงาน/สังกัด ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหมอ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis เน้นการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในชุมชนบ้านวังหมอ 205 คน โดยนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science) และเลือกใช้สถิติเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้ว ไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนของจังหวัดน่าน สามารถสรุปตามประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมือเมืองน่าน จังหวัดน่าน ดังนี้

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัยและการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกัน ดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นเอกสารมีน้อย ทั้งนี้ถึงแม้ในชุมชนจะมีกฎระเบียบชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน แต่เนื้อหาบางประการไม่ชัดเจน และล้าสมัยทำให้การบังคับใช้ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน 2) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเอกสารเกี่ยวกับกฎระเบียบของชุมชนไม่ชัดเจนและมีบางประการไม่ครบถ้วน ทำให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้ในชุมชนไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ 3) ภาครัฐไม่ชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ 1) การทำงานร่วมกันของแต่ละภาคส่วนไม่ต่อเนื่อง รองลงมาคือ 2) ประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ การรวมตัวในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่ามีน้อย เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ

ประชาชนไม่รับรู้/เข้าใจ ในกระบวนการการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือ ขาดผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานหลักระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชนและภาคอื่นๆ

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ 1) ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน รองลงมาคือ 2) ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ ประชาชนไม่เข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ประโยชน์จากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นของภาครัฐฝ่ายเดียว ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ยั่งยืน

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัยและการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ทั้งข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด คือ 1) ไม่รับรู้/เข้าใจในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน รองลงมาคือ 2) ขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่กล่าวตรงกันน้อยที่สุด คือ ภาครัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่เป็นปัญหามากที่สุดในด้านดังกล่าว คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ขั้นตอนหรือช่องทางการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนข้อที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ไม่ได้รับข้อมูลที่แท้จริงในการประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน

2. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน” กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนในชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบกระบวนการการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัด

น่านและดำเนินการชี้แจงต่อผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธและผู้นำศาสนาคริสต์ ในพื้นที่ที่ได้รับทราบและเข้าใจในกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งมีกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1) ชี้แจงถึงข้อมูลในภาพรวมของการเก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

2) ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันทั้งคณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาคริสต์ คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 คณะวิจัย ดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน โดยกระบวนการให้ความรู้ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนนั้น สรุปใจความดังนี้

1) จากการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนควรมีการบังคับใช้ทั้งกฎหมายและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2) การอธิบายและเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งจากการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ตามข้อ 3.1 ในเวทีการประชุม ได้มีการเสนอความคิดเห็นจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ว่าควรมีการนำกฎระเบียบของชุมชนมาบังคับใช้อย่างเคร่งครัด รวมถึงมีบางประเด็นยังไม่ชัดเจน ยังไม่สอดคล้องตามยุคสมัย จึงควรมีการจัดทำเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน นำไปสู่การร่วมกันจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

3. พัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน” โดยจากการดำเนินกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการและได้ร่วมจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน นำไปสู่การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินร่างธรรมนูญศีลธรรมดังกล่าวข้างต้น โดยสามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

3.1 การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบอักษรที่ใช้ จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัยและการเก็บข้อมูลเชิง

คุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2 ประการ ดังนี้ 1) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมาย และเป็นภาษาทางการ เข้าใจยากและ 2) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์ ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ แบบอักษรที่ใช้เหมาะสม

3.2 การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัยและการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2 ประการ ดังนี้ 1) ส่วนใหญ่เป็นภาษากฎหมาย และเป็นภาษาทางการ เข้าใจยากและ 2) เนื้อหาครบถ้วนและมีประโยชน์ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ ความถูกต้องของเนื้อหา ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ความทันสมัยของเนื้อหา

3.3 การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในภาพรวมของเล่ม จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2 ประการ ดังนี้ 1) ออกแบบเล่มได้สวยงามและ 2) อาจจะทำเป็นเล่มขนาดเล็กเพื่อให้พกพาได้ง่าย ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ การแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาที่มีความเหมาะสม ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ภาพประกอบสื่อสารความหมายได้ตรงกับเนื้อหา

3.4 การประเมิน (ร่าง) ธรรมนูญศีลธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำไปใช้งานจริง จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามการวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการโดยคำถามปลายเปิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2 ประการ ดังนี้ 1) เนื้อหาสอดคล้องและเอื้อต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ 2) ควรมีการนำเล่มไปแจกให้ชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้เมื่อลำดับจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามนั้น ประการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านดังกล่าว คือ เนื้อหา มีประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน และสามารถ

นำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างประเมินและมีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ สามารถเป็นสื่อในการเผยแพร่และใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ได้

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

1. จากผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอน่าน จังหวัดน่าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ปัญหาอุปสรรคในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก นั้นแสดงว่า ถึงแม้ในพื้นที่วิจัยจะมีการออกกฎระเบียบชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนแล้วก็ตาม แต่ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ซึ่งหากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างถูกต้อง และกำหนดกิจกรรมอื่นในพื้นที่เป็นมิติเชิงวัฒนธรรม หรือประเพณีก็สามารถส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น (2556) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน พบว่า ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง การพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็นคุณค่า (A) พบว่า ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆอย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้ระบุและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จที่ดียิ่งขึ้นและขึ้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง และสามารถเชื่อมโยงความ

สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิพิธจารุธรรมและคณะ (2557) ได้ทำโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาหลัก คำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่าด้วยเรื่องป่าเพื่อศึกษา กระบวนการอนุรักษ์ป่าของ พระสงฆ์ และสภาพปัญหาของป่าไม้ในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดน่าน และเพื่อศึกษาแนว ทางการอนุรักษ์ป่าด้วยหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาท สรุปใจความได้ว่าการอนุรักษ์ป่า ไม้และสิ่งแวดล้อม คือ การปฏิบัติงานพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ ในการใช้ทรัพยากร ป่าไม้และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพราะหากสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์และ สิ่งมีชีวิต ทั้งหมดก็จะพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย โดยการใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็น เครื่องมือในการฝึกความเข้าใจและเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบตัวเราทั้งสิ่งที่มี ชีวิตและไม่มีชีวิตก็จะถูกดูแลและเอาใจใส่จากมนุษย์ได้อย่างประสิทธิภาพและส่งผลต่อความ เจริญและความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมทางสังคมแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้วยคำสอนพระพุทธศาสนาจากการศึกษาสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในเบื้องต้นมี การควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเอง และชุมชน ด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างที่ควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกาหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้ง พฤติกรรมทางกาย และ วาจา ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

ถึงอย่างไรก็ตาม ประเด็นที่เป็นสิ่งที่น่ากังวลใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการป่า ชุมชนของพื้นที่ คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์และ จัดการป่าชุมชนให้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไกรสร เพ็ญสกุล (2551) ที่ได้ศึกษา เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี: ลุ่มน้ำสาขา คลองปะเหลียน จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ใน ระดับปานกลาง ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในदानผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา เป้นด้านกำหนดแผนงานระดับปานกลาง แต่ภาพรวมในดานกำหนดแผนงานพบว่า เมื่อเกิด เหตุการณ์หรือปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้เท็จจริงและ สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนด แผนงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ส่วนข้อเสนอแนะในการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้นด้านทรัพยากรน้ำต้องกำหนดทิศทางการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ได้รับทราบทางสื่อต่างๆอย่างทั่วถึง แพรหลายและมากขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นในเชิง บวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เขามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในทุกขั้นตอนของการ ดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาและการพัฒนาของภาครัฐ

2. จากผลการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

ในประเด็นเรื่องการพัฒนาแบบอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน จากการศึกษาที่มีการนำเสนอในให้มีการจัดทำธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีการบูรณาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและอยู่ในธรรมนูญศีลธรรมดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลดีต่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล (2560) ที่ได้วิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า

2.1 สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้ในการบริหารจัดการ ปัจจุบันมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านผลประโยชน์ โดยทางอ้อม เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม้ถูกทำลายหรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น การประเมินเป็นไปตามกฎหมายซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็น ร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y1) มีค่าเท่ากับ 0.749 ร่วมกันตัดสินใจ (Y2) มีค่าเท่ากับ 0.711 ร่วมกันวางแผน (Y1) มีค่าเท่ากับ .688 ร่วมกันประเมินผล (Y5) มีค่าเท่ากับ 0.681 ร่วมกันดำเนินงาน (Y3) มีค่าเท่ากับ 0.658

2.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยการนำหลักธรรมที่ทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ นั้นมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ หลักสาราณียธรรม 6 ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ประพฤติดีมีคุณธรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการบอกกล่าวและแจ้งเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน เป็นไปอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอนาน่าน จังหวัดน่าน”กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชน คณะผู้วิจัยดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนในชุมชน ซึ่งมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอนาน่าน จังหวัดน่าน และดำเนินการชี้แจงต่อผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธและผู้นำศาสนาคริสต์ ในพื้นที่ได้รับทราบและเข้าใจในกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนาคริสต์ ผู้นำศาสนาพุทธ และประชาชน ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้ 1) ชี้แจงถึงข้อมูลในภาพรวมของการเก็บข้อมูลปัญหาและอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอนาน่าน จังหวัดน่าน 2) ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันทั้งคณะวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาพุทธ ผู้นำศาสนาคริสต์ คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 คณะวิจัยดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชน โดยกระบวนการให้ความรู้ในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนนั้น ดังนี้ 1) จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่นำเชื่อถือ การอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนควรมีการบังคับใช้ทั้งกฎหมายและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) การอธิบายและเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งจากการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนในเวทีการประชุม ได้มีการเสนอความคิดเห็นจากคณะกรรมการหมู่บ้านว่า ควรมีการนำกฎระเบียบของชุมชนมาบังคับ

ใช้อย่างเคร่งครัด รวมถึงมีบางประเด็นยังไม่ชัดเจน ยังไม่สอดคล้องตามยุคสมัย จึงควรมีการจัดทำเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการประจำหมู่บ้านและประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านวังหม้อ ตำบลบ่อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน นำไปสู่การร่วมกันจัดทำร่างธรรมนูญศีลธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร เพ็ญสุก. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ศึกษากรณี : ลุ่มน้ำสาขาคลองปะเหลียน จังหวัดตรัง*. รายงานการวิจัย. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ. (2556). *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน*. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล. (2560). *การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคม เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิพิธธรรมาและคณะ. (2557). *แนวทางการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท*. รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี . (2559) *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2560-2564*. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Cohen, J.M. and Uphoff. (1984). *The Cornell Rural Development Participation Project*. Rural Development Review.

